

BERISLAV BLAGOJEVIĆ
MONUMENT

BERISLAV BLAGOJEVIĆ
MONUMENT

Izdavač:
Imprimatur d.o.o.
Mladena Stojanovića 4
Banja Luka
info@imprimatur.ba

Za izdavača: Boris Maksimović

Lektura: Sonja Lero Maksimović

Dizajn korica: Dragana Vasić

Fotografija na koricama: Aleksandar Čavić

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Skandi s.p.

Za štampariju: Mladen Spasojević

Tiraž: 300

Godina: 2020.

ISBN: 978-99976-53-01-7

Izdavanje ove knjige finansijski je podržalo
Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske.

Berislav
Blagojević

MONUMENT

OSTAJE NAM TOLEDO

HAŠIŠ SAM POSLJEDNJI put pušio s tobom, u jednom od nebrojenih zamračenih sokaka gore na utvrdi. Da utvrdimo poznanstvo. Počastio si nas najboljim, marokanskim, pribavljenim specijalno za ovu priliku. Odgovorih kako nemam pojma o tome koji je najbolji. O Maroku znam podjednako malo: nekad devedesetih na ulicama Marakeša svirali su Pejdz i Plant. Pitao si me ko su ta dvojica. Smijali smo se.

Upoznali smo se tri dana ranije. Lutali smo ulicama Barselone. Vijugavi balkoni, vrelina boja, gradovi u pijesku, bosonogi geniji sa žičanim instrumentima, raskoš parkova, mozaici nadrealnog. Starija gospođa s prevelikim šeširom i naočarima, rukom umočenom u bijelu čipkastu rukavicu skuplja ono što je njen pekinizer ostavio za sobom. Pamtiš li? Ludilo umjetnosti, gospodstvo uzmiče pred masom i kakofonijom jezika kojom ona bruji, pjesma i ples, kiseli zadah prolevenog piva s pločnika, prokletstvo turističke alavosti, prazne ljuštare iza fasada iz bajke.

Od vreve katalonske obale do okamenjenog srca La Manče, jurili smo jajastim vozom vrtoglavo brzo. Tako brzo, da su pejzaži bili razmrljana ulja na platnu od kojih su se nazirali tek obrisi. Čudno, ali obojicu obuze isto osjećanje čim ugledasmo brežuljke nakićene opekam i kamenom. Osjećali smo da je Barcelona

svačiji grad, a da je Toledo samo naš. Barselona ti ne dopušta da misliš. Ona te napaja, natapa, a ti ništa drugo ne možeš nego da upijaš i ločeš.

Balkancu si kazivao o tome kako žena i ti pokušavate da dobijete bebu. On se divio vašoj hrabrosti i želji da podižete potomstvo tamo gdje ratovi traju od kada čovječanstvo pamti i bilježi, tamo gdje će ratovi trajati zaviijek. (U zoru narednog dana, nakon što ste do ramena ukaljali ruke prekopavajući planinu od istorije, priznao si mu kako ti se čini da tvoja i njegova zemlja i nisu tako različite.)

Dok smo stajali na starom kamenom mostu, govorio si o očevoj bolesti. O mržnjama, ljubavima, izolaciji i teškom životu nedaleko od Jerusalima govorio si u Muzeju srednjovjekovnih sprava za mučenje. O neophodnosti vjerovanja i u Boga i u razum raspravljali smo pred zbunjujućim zidinama u jedno srasle crkvodžamije (ili džamijocrkve) što objedinjuju dvije vjere, dva nepomirljiva svijeta. Nepomirljiva, da, jer ma koliko su se naši domaćini trudili da pojasne i dodatno uveličaju čuvenu međureligijsku toleranciju Toleda, nikako nismo mogli da se odrvamo primisli kako je ta tolerancija jalova pošto je džamija pretvorena u crkvu. Potvrda naše sumnjičavosti dočekala nas je malo dalje, kada smo posjetili dugopamteću sinagogu Santa Maria la Blanca (rekoše nam, najstariju u Evropi). Sinagoga je, naime, odavno u vlasništvu Katoličke crkve. Nasmijao si se na taj podatak. Potom si me pogledao i upitao smatram li da smo prijatelji, ili da to postajemo. Naravno, *prijatelju*, blago sam ga udario u rame i nasmiješio se. Cool, rekao si opuštenije i dodao da je sve drugo obmana, prazan skup. Čisto sranje. Nisam bio siguran na šta ciljaš i na trenutak sam pomislio da ti je žareće kastiljansko sunce pomutilo um. Ili ti je možda hašiš

konačno došao glave? (Vidio sam te, nešto ranije, kako ispred muzeja posvećenog El Greku vadiš smotuljak kamufliran u kutiji marlbora. Objasnio si mi da bi tvoj svakodnevni život u domovini bio nezamisliv bez hašiša. Drugi ga možda koriste onako, iz vica, zaključio si, ali meni je potreban da ne poludim, da ne puknem od napetosti i neizvjesnosti.)

Četiri godine kasnije, ponovo sam tu. I sve je isto. Veličanstveni Alkazar, u kome je smještena biblioteka, još se šepuri s brda i dominira krajolikom. I crkva pretvorena u diskoteku je tu. (Pamtim smijeh i nevjericu koji su nas obuzeli kada smo ušli unutra i vidjeli di-džeja na mjestu gdje je nekada bio oltar. Vi hrišćani uopšte niste strašni. Zapravo ste urnebesno smiješni. Da, baš tako si rekao.) Odsjaj sunca s oklopnika postavljenih pred dućanima podjednako zasljepljuje prolaznike. Ponovo imam utisak (imao si ga i ti, sjećaš se?!) da će svakog časa iz neke uzane strmoglavljujuće uličice iskočiti Don Kihot. Vraćam se u Bosnu čim sutra završi seminar za trgovačke putnike na koji me je poslala firma. (Seminar je suvoparan, prepun špicastih i uštogljenih lica. Potpuna suprotnost književnim radionicama koje su nas onomad spojile i dovele ovamo. Uzgred, od moje spisateljske strasti u međuvremenu nije ostalo ništa. Pojela ju je glad. Bukvalno.) Radim na procenat za distributere jeftine sangrije i jedva preživljavam. Ponekad, dok se vozim rošavim cestama od jednog ruševnog grada do drugog, od jednog bijednog i polupraznog sela do nekog drugog, još bjednijeg, pomislim na tebe. Pitam se da li ste dobili željeno dijete, da li ti je otac živ. Pišeš li? Pomislim kako bi bilo dobro da si sa mnom.

VIKEND SA GROFOM MARSILJIJEM

ŽELIO JE DA napiše nešto o gradu na granici iz kojeg je potekao (a potom i utekao), ali nije znao odakle da počne, pa je u petak iz biblioteke pozajmio knjigu „Granice Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj republici po odredbama Karlovačkog mira” i iste večeri se dao na čitanje, ali nije daleko odmakao, jer ovakve knjige imaju brojne lavirinte, rukavce što odvlače pažnju i vode kroz nepoznate stranputice i upravo u takvu zamku je upao na trideset trećoj stranici (tačnije, spotaknuo se o fusnotu broj sedamdeset i pet, u kojoj je, između ostalog, pisalo da „prvo što je *on* uradio u Budimu bilo je traganje za poznatom bibliotekom Matije Korvina”) i nije mogao više ni slova da pročita jer mu je *njegovo* ime – grof Alojz (Luidi) Ferdinand Marsilji – odzvanjalo ispod čeone kosti baš kao da mu u glavi tuče zvono crkve na budimskoj tvrđavi, pa je, kako više nije mogao da se koncentriše na čitanje knjige, odlučio da više informacija o grofu Marsiljiju potraži na internetu, držeći se za to ime kao za končić kraja (ili početka?!) nekog zamršenog klupka koje treba raspetljati da bi se došlo do skrivenog blaga, ali uhvatio se u tu goropadnu Mrežu što nudi bezbroj medom posutih slije-

pih ulica i lažnih tragova poput naivne mušice i čuo je samo sablasno ponoćno brujanje procesora i učinilo mu se da iz njega izlazi taj zvuk i da je zaista on ta mušica koja zunzara zujeći u klopci i grozničavo zuri u monitor kao u ikonu, treska nogama i očekuje da naiđe na otkrovenje, ali njega, dabome, nema na internetu, a monitor tek predočava nule i jedinice u oblik riječi i rečenica koje možemo da pročitamo ali ne uvijek i da razumijemo i tako on doznaje da je dotični rođen u Bolonji 1658. te da je u istom gradu i skončao sedamdeset dvije godine kasnije, da je prvi puta putovao u Carigrad i prije 1680, da je bio general, da se smatra začetnikom moderne okeanografije (!?) iako je možda njegovo najvrednije djelo ono koje nema veze sa okeanima i morima – *Danubius Pannonico-Mysicus* (obimna studija koja postoji i u digitalnoj formi na sajtu Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković” u Beogradu), da je bio ranjen i zarobljen, da su ga prodali paši i da ga je carstvo otkupilo nakon opsade Beča (druga verzija kazuje da su ga ranili i zarobili Tataři, kupili konjanici rodom iz Bosne u namjeri da ga skupo prodaju, te da su mu kožu na kraju otkupili franjevci) i da im je kasnije vjerno služio, da je bio inženjer zadužen za opsade otomanskih gradova i utvrda i da je, pored ostalih, kumovao Višegradu (ali ne ovom *našem*, nego onom u Mađarskoj), da je nakon protjerivanja Osmanlija iz Budima 1686. među leševima i ruševinama zaista pronalazio i spasavao mnoge vrijedne knjige, ali da to ipak nisu bile knjige iz čuvene biblioteke Matije Korvina, pa se konac koji je pratio tu svezao u podebeo čvor a njega obuze neka tuga, ili je to možda umor (pomislio je na mušicu koja uhvaćena u mrežu vremenom malaksava i umiruje se dok čeka kraj) jer subota je već odavno

nastupila a on je daleko od kraja potrage i *Bibliotheca Corviniana* je na ekranu i žal za izgubljenim knjigama ga stiže i oduzima mu dah i on manično pritišće dugme ← tražeći izlaz jer od gomile prozora više ne zna u koji da gleda, magli mu se pred očima i svjestan je da ništa neće naći u renesansi, to je vrijeme zakopano pod teretom potonjih epoha i tekovina industrijske revolucije, humanizam je odavno mrtav i današnji čovjek od njega zazire kao od smrdljive crkotine na julskoj žegi, a i njegov grad se u spisima prvi puta pominje tek 1691. godine i stvarno nema nade da će u nekom binarnom kodu pronaći nešto novo o svome zavičaju, ali grof ga i dalje uhodi sa preostalih otvorenih prozora, kezi mu se kroz te puškarnice i ispljuje ka njemu novu tanad bezvrijednih informacija o tome kako je baš te 1691. drugi puta otišao u Carigrad (moglo mu se, jer tada nije bilo Interpolovih potjernica i pregledanja tjelesnih šupljina od strane carinskih službenika), o tome kako je poklonio knjige svome gradu, Bolonji, kako tamo postoji muzej koji nosi njegovo ime, kao i posebna zbirka – Marsigliana – u okviru Univerzitetske biblioteke, ali kakve to veze ima sa ovim podnebljem, pitao se, i šta će on napisati i ostaviti svome gradu kad ni tri korisne riječi nije pronašao u virtuelnim bespućima, tada se uspravi uz bolnu grimasu na licu i odlučnim potezom iščupa kablove iz zida i pogleda na sat i zgrozi se od saznanja da je već subota uveče i da ništa nije jeo od juče i da ne osjeća glad, valjda zato što preživa pročitano, a onda opet pomišlja na Marsilija i pita se koliko dugo je on mogao bez hrane i sna onih dana kada je poput krtice rovio po krvavom i ugljenisanom Budimu u potrazi za knjigama, pa kao omađijan ponovo uze u ruke knjigu od koje je sve počelo i koja ga je odvela

predaleko, kao da prkosi, kao da se takmiči sa grofom, pa pogleda na stranicu na kojoj je stao, ali umjesto da nastavi sa čitanjem, on se zagleda u broj 33 u donjem desnom uglu, te poče da misli o simbolici tog broja i tada se prisjeti trideset i tri Hristova čuda i pomisli kako ga samo čudo može izbaviti iz ove muke u koju je zapao i tada iznenada dunu neki jak vjetar od kojeg se zavjesa pored radnog stola nadula kao glavno jedro na jedrenjaku, a stranice knjige preletješe zdesna nalijevo i zaustaviše se na fusnoti u kojoj piše da je grof Marsilji predvodio austrijsku delegaciju za razgraničenje po Karlovačkom miru 1699. godine, a iznad stoji podatak kako je zbog Brodske ade, te parcele šljunka i pijeska koja je i danas bliže bosanskoj obali, nastao spor, kako se Visoka porta notom obratila bečkom dvoru, kako je car lično naredio Marsiliju da sa ovog savskog ostrva ukloni topove i drugi ratni materijal, da poruši rovove i da se ostrvo u dokumente o razgraničenju unese kao zajedničko, i u mrklini bezglasja što ispunjava ambis između subote i nedjelje njega ozari sreća i dođe mu da se prekrsti i da se zahvali za ovo čudo ili da uzvikne *Eureka!* ali nije učinio ništa od toga, nego se podade iznova pronađenoj čitalačkoj strasti i konačno, negdje u nedjelju ujutro, on dočita uredbu i bilješke ugovora o miru koje su govorile o *evakuaciji* kostajničke kule 1700, o *evakuaciji* tvrđave Dubica, *evakuaciji* palanke Jasenovac, *evakuaciji* tvrđave Doboj i *razaranju* i predaji Broda iste godine, i on zaklopi knjigu i obuze ga gnjev zbog činjenice da je samo njegov grad bio predodređen za uništenje, jer isto se desilo i mnogo puta kasnije i on poče da plače nekontrolisano i pomisli opet na Korvinovu biblioteku, pa na ojađenu i obesknjiženu biblioteku u svom malom gradu, pa na Marsiljija i na

takozvanu „Marsiljijevu liniju”, koja je u dijelu Pounja, eto, i danas granica između država i kako je sve povezano i kako sve ima smisla i kako je, opet, sve besmisleno i kako se sve mijenja, i granice i države i ljudi, i kako je sve prolazno i kako ne vrijedi žaliti ni za čim osim za knjigama i bibliotekama.

BUĐENJE

ZIME SU U Prvomajsku posebno depresivne. Brzo se smrkava a obamrlost od hladnoće je neizbježna. Sve spava: i majke s djecom u njedrima, i pokoji zalutali slikar, i pripiti navijači što su do maločas slušali prenos s Olimpijskih igara u Sarajevu, čak i pacovi po hangari-ma. Jedino se još Sergej Ivančuk otima snu.

– Neprijatelj nikada ne spava – govorili su mu svakodnevno prvih godina pošto je premješten u bazu.

Ali večeras, tridesetak metara ispod smrznute površine, ove riječi mu zvuče poput davnašnjeg, jedva čujnog eha. Rvanje s dosadom je iscrpljujuće i nije bilo dio vojne obuke. Jedno vrijeme igrao je šah protiv sebe, ali predvidljivost suparnikovih poteza vrlo brzo je uništila svu draž. Potom je čitao, čitao i čitao, sve dok nije iščitao kompletan fond skromne biblioteke grada. Onda je pokušao da zamišlja kakav bi mu život bio da nije vojnik, nego recimo, botaničar negdje u divljina-ma tajge. No i to mu je, na koncu, postalo naporno i suvišno. Zato je posljednje mjesec u klaustrofobičnom bunkeru uglavnom provodio zureći u telefon, koji nikada nije zazvonio. I u dugme koje bi trebalo pritisnuti ukoliko bi se telefon oglasio.

Tišina podzemlja uzima svoj danak. Teško da je išta tako naporno, tjeskobno i strašno kao suočavanje

sa nasrtajima svakojakih misli, oslušivanje sopstvenog monotonog disanja ili pulsiranja srca. Osim možda usamljenog vojnika čiji kažiprst je moćniji od većine svjetskih armija. Vojnik tada počinje da razmišlja, a to, govorili su oficiri, nikada nije dobro.

Ove zimske noći, dok sjedi podbočen u ukopanoj komandnoj sobi, Sergej Ivančuk razmišlja o tome kako neprijatelji, tamo negdje, zasigurno sanjaju. U najgorem slučaju, usljed vremenske razlike, igraju karte i zbijaju šale na njegov račun. Drznici, njega ismijavaju! Njega, koji već deset godina ćuti svoje dvanaestčasovne smjene; njega koji je zbog dugog sjedenja obolio; njega koji je zbog službe ostao uskraćen prvih koraka i prvih riječi svoje djece. Da li je pametno sprdati se s nekim ko sjedi dvadesetak centimetara od dugmeta čije pritiskanje bi moglo pola svijeta pretvoriti u prah? Nikako! E, zbog tih bezobraznika u kamuflažnim uniformama Sergej Ivančuk je odlučio da ostane budan. Jer možda će baš večeras Komandant nazvati i... Nikad se ne zna.

Ali odluke nisu ništa drugo do puste želje, sve do časa dok se ne sprovedu u djelo. Neke su naprosto preambiciozne, neostvarive. Kao odgađanje nadirućih snova, na primjer. Inačenje nije primjeren takmac potrebi svake ćelije u tijelu za odmorom. Ništa ne umara kao dosada. A nje je Sergej Ivančuk imao napretek.

– Probudi se, Sergej! Pritisni dugme! Pritisni dugme!! – urlao je usplahireni Kolja.

– Šššta?

– Pritisni dugme, čovječe!

– Ddugme? A naredba? Telefon?

– Napadnuti smo, telefoni ne rade. Prenosim ti naredbu direktno s vrha:

P-r-i-t-i-s-n-i d-u-g-m-e!! Lansiraj R-36!

– Misliš SS-18 *Satan*, kako ga oni zovu?

– Dodavola i *Satan*! Da, to! Pritisni jebeno dugme!

Pritisni dugme. Pritisni dugme. Pritisni du...

– Dragi, opet te muči isti san. Probudi se. Pogledaj me. Sve je u redu. Sve je u redu. A sad me zagrli i lezi kraj mene. Taaako. Imaš još dva sata do polaska na posao.

Kolja je trebalo da ga zamijeni prije pola sata, ali nije došao. Zašto ga nema? Gotovo istog trenutka pošto si je postavio pitanje, Sergej Ivančuk je odahnuo. I bolje je da kasni! S obzirom na to da se ne sjeća posljednja dva sata, očigledno je zaspao na dužnosti. Pa iako su Kolja i on dugogodišnji prijatelji, ne bi bilo zgodno da ga je uhvatio na spavanju. Služba je služba. A nikad se ne zna ko je cinkaroš.

Sergej Ivančuk je potom izašao iz vojne jazbine da osmotri okolinu i provjeri ima li Kolje negdje na vidiku. Kada je vidio metež i čuo alarm za uzbunu, sve mu je bilo jasno. Mora da je u snu slučajno pritisnuo dugme.

– Pritisnuo sam dugme! Pritisnuo sam dugme! Pritisnuo sam...

– Ljubavi, ponovo sanjaš gluposti. Probudi se. Slušaj me. To je bio samo san. Nisi pritisnuo nikakvo dugme. Nisi više vojnik. Nema nuklearnog napada, nema dugmeta. Opasnost ne postoji. Ti si turistički vodič, baza je muzej. To je bio samo san. Prvo kafa, pa idemo na posao. Sve je u redu. To je bio samo san. Ti si turistički vodič.

PREŽIVJELI

MOJE IME NIJE važno. Nije važno ni kada ni gdje. Važno je da se dogodilo i važna je istina. A istina je da sam uzeo nekoliko knjiga iz napuštenih kuća. Istina je da sam bio kukavica i da sam dezertirao čim se ukazala prva prilika. Istina je i da su me uhvatili nakon svega tri dana. Pored potoka. Gladnog, iscrpljenog i dizenteričnog. Sramota. Sramotna istina.

Predviđao sam i prije tog suludog pokušaja da će kazna biti rigorozna, ukoliko me uhvate. I bio sam u pravu. Komandant je zakazao moje smaknuće u zoru narednog dana. Nisam mnogo razmišljao o smrti prije ovoga. A i zašto bi balavac od osamnaest ljeta razmišljao o smrti? Čekajući zoru u improvizovanoj ćeliji-štali, ni na roditelje nisam mislio. Čak ni na stravične grčeve u stomaku nisam pomišljao. Mislio sam na smrt.

Moja bi trebalo da bude brza i bezbolna. Smrt strijeljanjem. Uobičajena u vremenu rata. Čitao sam to u *Uputstvima*. Biće njih pet. Mojih ubica, mislim. Potencijalnih krvnika, zapravo. Znam i ko su, jer njihova imena komandant je preglasno izgovorio na sastanku u kući prekoputa daščare u kojoj sam bio zatočen. Sve ih poznajem. Neke bolje, neke tek površno. Za jednog, na primjer, znam da ima ženu i sina od dvije godine. Možda će baš njegovo zrno da me

usmrti? Ako tako bude, njegov sin vjerovatno nikada neće doznati da mu je otac ubio čovjeka. Po naredbi, doduše. Uzeo život. Hm. Šta bi bilo da se život može podariti po naredbi? Glupost! Glupost bi bila i da to dijete sazna za svog oca. Šta ono ima s tim? Uostalom, možda to uopšte neće biti on. Možda će metak onog drugog biti fatalan. Da, onog što ima oca alkoholičara i pomalo retardiranu sestru. To bi bilo zgodno, zar ne? Ukoliko bi njegova porodica nekad i saznala za to, ne bi bilo važno. Otac bi takvu spoznaju povratio iz sebe u nekoj birtiji, a sestra ionako ne bi razumjela. Hm. Dobro. A šta ako bude onaj treći? Siroče. Taj nikoga nema. Osim vojske, razumije se. Može biti da će, pod uslovom da preživi ovaj rat, postati profesionalni vojnik i naviknuti se na ubijanje. Prema tome, ili će me upamtiti kao prvu recku, ili će i mene pomiješati s ko zna koliko lica pretočenih u brojeve. Doduše, ne postoje garancije da će voditi evidenciju. Hm. Četvrti i peti su katastrofalan izbor. Komandant je zaista ispao potpuni idiot kada je blizance odredio za streljački vod. Šta ako obojica budu imali košmare zbog toga? Kao da nije bilo dovoljno jednome upropastiti život? Kao da je komandanta briga koliko je života upropastio? Valjda je zato komandant. Ima želudac. A ne kao ja, koji ni najbjedniji obrok od okoraka hljeba ne mogu da svarim. Hm.

Ima još nešto. I to sam čitao u *Uputstvima*. Jedan od njih petorice dobiće pušku napunjenu ćorcima. Oni to znaju. Ali ne znaju koji od njih me sigurno neće ubiti. Takva su pravila. Navodno, to dželat u pomaže u smislu difuzije odgovornosti, odnosno, stvaranja ubjeđenja da je upravo on taj koji je pucao praznim metkom. Tako barem piše u *Uputstvu*. Ne piše, međutim, ništa o mogućnosti preživljavanja

strijeljanja. Hm. A meni se u ovom trenutku odista dopada ta ideja. Zamisli samo! Njih petorica pucaju. I, naravno, ubijaju me. Kasnije se prepiru i svaki od njih tvrdi kako je upravo on ispalio ćorak. Nose moje tijelo da ga sahrane u obližnjoj šumi. Rasprava se nastavlja i sva petorica se zaklinju da me nijedan od njih nije ubio. I svaki od njih je čvrsto ubijeđen u to što govori. Pošto znaju da je jedna puška zaista bila napunjena ćorcima, nemoguće je nekog od njih uhvatiti u laži. A ako neko ne laže, onda govori istinu. Istina je, dakle, da sam preživio strijeljanje, jer svih pet članova streljačkog voda svjedoči tako. Istina je da sam prvi slučaj koji je nakon strijeljanja nastavio sa svojim životom. Makar u glavama ove petorice.